

Йордан Йовков

Те победиха

Разхождах се един ден към семинарията. Далеч пред мене се простираше заснеженото шосе, безлюдно и пусто, само с безкрайната си върволица телеграфни стълбове, и в някаква умора и безнадеждност проваляше и се губеше зад хълма. От двете му страни дърветата и храс-талаците на градината се тъмнееха неподвижни и сънни, потънали в дълбока замислена тъга. И над пространния парк, над дворовете и ред-ките здания стоеше неподвижна, пепелява мъгла. Ниското, близо до хо-ризонта слънце потъмняваше и чезнеше в тая мъгла, безжизнено и хлад-но, като угасваща комета, предметите губеха строгите си реални очерта-ния и целият пейзаж добиваше странната призрачност на сън, наумява-ше фантастичното видение на приказка. Но високо в небето, чисто горе от мъгла, ясно и отчетливо се изправяше Витоша, засипана със сняг, царствено горда, унесена в спокойна, тежка мисъл, с неподвижен пог-лед, който сякаш търсеше далечни спомени в изминалите векове или надничаше в бъдещето...

Аз стигнах до пътя, който се отделя за семинарията, спрях се и дъл-го гледах. На тоя път се бяха спрели десетина биволски кола. Носеха ка-менни въглища. Едни широки, грамадни кола, сякаш поставени на коле-лета малки кораби, пълни догоре с въглища. Керванът почиваше. После коларите станаха и с високи, непрекъснати викове, в които пак прозву-чаваше една нота на нежност и обич, заподканяха тежките биволи. И те, привели глави, изопваха ниски като стълбове нозе, тежкият кораб заск-рипяваше и тръгваше из стръмния, тежък път...

Отминах по-нататък. Изведнъж ми дойде наум за една малка скульп-турна група, която видях на последната художествена изложба – „Те по-бедиха“. Един бивол с широк, масивен корпус на ниски нозе, корпус, в който се таи голяма, неимоверна сила, широко, виторого чело с някаква тежка и апатична, но упорита мисъл. До него – един селянин, опълче-нец, с широки плещи, с праметната на рамо пушка, с открито, широко чело, на което стои същата тежка, но упорита мисъл. Чувствуваше се ед-на задушевна обич, една безкрайна привързаност между тия две същест-ва, чувствуваха се невидимите връзки на обща, еднаква съдба...

Когато бях в изложбата, пред тая малка група имаше отрупани мно-го посетители. „Боже, колко хубаво!“ – шепнеха с пламнали очи млади, хубавички момичета. Някакъв строг, навъсен господин, с карне и молив в ръка, продължително се вираше през сините си очила. А добродушен, пълничек буржоа високо и смело казваше: „Да, това е вярно! Те победи-ха“... Може би той виждаше само един ядовит сарказъм, хвърлен в очи-те на надуты самохвалци. Може би другите се любуваха на

оригиналното другарство на човека и животното. Може би. Но и тъй да беше, аз все пак бях уверен, че всички дълбоко в душата си чувстваха една голяма художествена правда, виждаха един вечен и хубав символ...

Аз зная с каква привързаност, с каква голяма обич се отнася нашият селянин, той и цялото му семейство, към немия безгласен работник – бивола и вола. Другар на цял живот, на весели и тъжни дни. С него наедно той, уморен и приведен, върви след ралото от сутрин до вечер. А малки, дрипави немирници, които никога друг път не биха могли да се запрат на едно място, цели часове, цели нощи се скитат в полето, пазят и пасат тия любими волове и биволи. И връщането от пасбище или от работа е всякога една интимна радост в цялата къща. Галени имена, милувки... И гледаш, някой малък, червен като божур тантурко едва пристъпящ, подкрепян от засмяната майка, подига се и безстрашно подава суха кора хляб на „Сивча“. И кроткото, добро животно предпазливо посяга с влажния си грапав език, добродушно пъхти с мокрите си, широки ноздри и в големите му черни очи грее голяма няма радост. И така е във всяка селска къща. Някога, в загиналите вече религии, това е било един култ. Край бреговете на Нил много храмове са се издигали и много жреци са служили в тях на звездочелия Серапис. Тоя култ невидимо живее и днес. Всеки знае голямата скръб, която селянинът, цялото семейство, изпитва, когато умре – или пък му го отнемат – вола, бивола. Че за това има цяла съзливлива литература! Боже мой, викат авторите, какво ще прави бедният човек, изправен пред глада, пред жестокостта на лихваря. Нещастно резоньорство! Всякога то е способно да направи една права мисъл, едно чисто и задушевно чувство – вулгарно и грубо. Защото не е работата за някакви пари, за някакъв лихвар. Има много дни, когато тоя затворен и студен човек внезапно се разчувства, душата внезапно кипва и той е готов да остави пари за два вола на първия кръчмарин, без да скърби. Но сега той плаче сам, плачат децата – плаче жената. Защото волът, който е умрял или е отнет, оставя същата празнина и скръб, като кога умре човек от къщи. Изчезва една душа, изчезва нещо обично и свидно...

Аз зная краища в България, дето на воловете казват „ангели“, и когато момите и младите булки, връщайки се от чешмата с пълни менци вода срещнат на пътя си тежкото, равнодушно животно, което спокойно и важно върви по средата на улицата – те, младите булки и моми, се спират, струват му път, както това биха направили пред белите коси на един старец, пред свекъра или пред всеки почитан човек. Нали това е

трогателно и мило? Нали в тая почти суеверна почит блика широката вълна на признателност и обич към честния, беззаветен работник? Това са същите чувства, които Кардучи е вложил в своята малка и проста, но тъй хубава песен за „Вола“.

Това е силуетът на единия.

А другият, широкоплещият, здрав, с наивна и девствена душа селянин – и той е същият жрец на труда. Когато пролет крушата се разлисти и кукувицата закука, това е човекът, който мечтателно и радостно брои, за да види колко ризи ще скъса това лято. Да, ризи, които ще се скъсат от работа, от обилен пот. Човекът, който под високото, ведро небе, замислен, но с обнадеждено сърце бавно крачи и с широк, уверен размах засява житните зърна в черните недра на земята. Сега той е мъчелив и религиозно сериозен и неговият труд достига тържествеността на обряд, на свещенодействие. А няколко месеца по-късно той, щастлив и доволен, изправен пред зелената, изкласила и буйна като морето нива, туря ръка на сърцето си и шепне:

„Сполай ти, боже. Добър плод ни си дал...“

И когато една вечер камбаните в глухото малко село тревожно разнасят зловещата вест за войната, той със същата загриженост, спокойствие и твърдост се готви за новия труд. Труд също тъй тежък, като една сеитба, като една жътва. И ето те двамата напускат родния кът, тъгуват за милувките и смеха на малките палави любимци, скитат се далече по чужди пътища, под чужди небосклони. Но навсякъде те показват своите беззаветни усилия, изпитана душа, железни мишци и сила. Победи гърмят една след друга. Светът се учудва, светът очарован гледа: и далече, всред посърналите пустини на Чаталджа, под дъждовното небе, в кални пътища, той съзира тях – двамата другари. Да, те победиха!

Еднаква добросъвестност и усърдие и във войната, и в мирния труд. Аз си спомням как тоя честен, добър селянин, тъгуващ сред боевете за своите ниви, често вземаше шепа пръст, размазваше я между пръстите си и казваше: „Да, харна земя. Захар!“... И може би той, широкоплещият работник, влюбен в земята и труда, изправен на брега на Мраморното или Бялото море, също като мужика на Горки, загледан в безкрайната ширина, с въздишка е казвал: „Ех, да беше поле това... че да го разореш!...“

Сублимен герой в боя и в мирния труд! И сега, в тия тежки, безрадостни дни в едно тъмно упование аз го виждам да се изправя пред мене, да расте като мощен, гранитен исполин, здрав, силен, с девствена чиста дута, с една вяра и една обич: земята и труда. А ниско при

неговите нозе, малки, дребни хора горещо се препират за него, викат, махат ръце, вещаят неговите съдбини, чертаят пътя на щастието му. Но никой достатъчно не го разбира и никой достатъчно не го обича. А той – сега са зимни дни и се попейва – накрехва нехайно рунтав калпак, очите му дяволито се смеят, подмигва лукаво и казва: „Дявол да го вземе! Ще пусна една червена бюлетина, да видим какво ще излезе!“...

* * *

Когато се връщах, отново срещнах кервана коли. Те бяха стоварили някъде въглищата и сега си отиваха. Бавно и спокойно пристъпваха тежките красиви животни и на виторогите им чела се четеше сякаш веселото доволство на изпълнен дълг. На последната кола на кервана седеше един доста стар селянин, в солдашка без пагони шинела и загледан мечтателно в лилавия запад, ниско, като за себе си, тананикаше нещо...

Отиват си вкъщи. Аз гледам дълго след тях. Те ще заобикалят много, защото през големите улици с гладък паваж, дето сега се скитат елегантните дами и мъже с уморени от скука погледи, там строгите стражари не ще ги пуснат. И някъде далеч при Конювица, дето наместо електрически глобус кротко грее луната, те ще спрат пред малка бедна хижа. С вик и шумна радост ще ги посрещнат рояк боси, палави дриплювци... И когато той, уморен от тежкия труд, вече притвори очи и сын го обори – още веднъж ще си спомни за своите другари – те са близо, дели ги една стена само, и той чува тежкия им дъх и спокойното, монотонно преживяне.

А рано на другия ден те отново ще подемат своя труд.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Иван Иванов или екип на abc дизайн

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том първи, „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7909>]